

УДК 316.6:37

І. М. Коваль

ректор, д-р політ. наук, проф.,
зав. кафедри міжнародних відносин ОНУ імені І. І. Мечникова
вул. Дворянська, 2, Одеса, 65082, Україна
Тел. приймальної: +38 (048) 723-52-54,
e-mail: oguint@paco.net, rector@onu.edu.ua

В. І. Подшивалкіна

д-р соціол. наук, проф.
зав. кафедри соціальної і прикладної психології ОНУ імені І. І. Мечникова
к. 80, вул. Дворянська, 2, м. Одеса-58, 65058, Україна
Тел.: +38 (048) 723-63-03, e-mail: podshyvalkina@hotmail.com

Т. Є. Мосійчук

канд. соціол. наук, доцент кафедри соціології ОНУ імені І. І. Мечникова
к. 40, Французький бул., 24/26, м. Одеса-58, 65058, Україна
Тел.: +38 (0482) 68-60-92, e-mail: tamarakozak@yandex.ru

**КОНТЕКСТНІСТЬ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЯК ЧИННИК ГУМАНІТАРНОЇ
ТА МІЖНАРОДНОЇ БЕЗПЕКИ: ДО ПОСТАНОВКИ ПРОБЛЕМИ¹**

У статті розглянуті проблеми вищої освіти в класичних університетах, що пов'язані з ризиками і небезпеками сучасного інформаційного суспільства і зі зміною наукових парадигм. Показано роль не тільки внутрішніх, але і зовнішніх контекстів у реформуванні вищої освіти в Україні. Намічені шляхи міждисциплінарного дослідження проблем соціогуманітарної і міжнародної безпеки.

Ключові слова: вища освіта, постіндустріальне суспільство, наукова парадигма, соціогуманітарні ризики, небезпеки.

Успіх розвитку класичних університетів все в більшій мірі залежить від того, наскільки, відповідаючи на виклики часу, університет забезпечує затребуваність його випускників в суспільстві і дає освіту, яка допомагає випускнику стати професіоналом і самореалізуватися в професії і в житті. Останні десятиліття класична університетська освіта зіткнулася з цілою низкою нових викликів. Як нам видається, ці виклики пов'язані з особливостями сучасного інформаційного чи постіндустріального суспільства, а також зі зміною наукових парадигм.

Перш за все спробуємо визначитися — в якому суспільстві ми живемо і для якого суспільства університет готує кадри?

Останніми роками широко використовується поняття «інформаційне суспільство» для визначення нового етапу розвитку людської цивілізації. Таке суспільство характеризується високою швидкістю комунікативних процесів, що забезпечується наукомісткими, високотехнологічними засоба-

¹ Текст доповіді на Першій Міжнародній науково-практичній конференції «Соціальні, психологічні та політичні проблеми транскордонної безпеки», що відбулася з 31 жовтня по 1 листопада 2013 року в Одесі.

ми — мікропроцесорними технологіями та мережею Інтернет. Відзначимо також, що характерною особливістю такого суспільства в XXI столітті є відтворення різних за своїм характером ризиків і практично відсутністю меж розповсюдження їх негативних наслідків в умовах глобалізаційних процесів. У. Бек визначив сьогодишню ситуацію таким чином: «Небезпека виходить за межі окремо взятої країни, і ми стаємо членами «світової команди небезпеки» [2, с. 18] (тут і далі перекл. з рос. наш. — І. К., В. П., Т. М.), а З. Бауман фіксує перехід від соціально-правової держави з традиційними «стурбованостями з приводу безробіття та інфляції», до «держави індивідуальної безпеки», маючи на увазі зростання індивідуальних ризиків від природних і техногенних катастроф, терористичної активності через соціально — політичну нестабільність в різних регіонах і таке інше [1, с. 38].

О. Н. Яніцький відзначає зростаючу залежність держави, суспільства в цілому, його окремих спільнот та окремих особистостей від швидко змінюваних як внутрішньо, так і зовнішньо, у тому числі і глобального, контекстів, все меншу передбачуваність, все більшу ймовірність нових загроз і втрат [11].

У Стратегії національної безпеки України, затвердженій Указом Президента України від 12 лютого 2007 № 105 /2007, зазначено, що життєво важливі національні інтереси України реалізуються у складному внутрішньому та зовнішньому середовищі, характеризуються низкою викликів та загроз, передусім зростанням невоєнних загроз і трансформацією структури безпеки: при відносному зниженні ваги і зменшенні значення військової і оборонної компоненти відбувається зростання загроз життєзабезпеченню системи як на рівні особистості і держави, так і в глобальному масштабі [10]. Включення в розумінні безпеки зростаючого числа ризиків і небезпек, з одного боку, і деполітизація сфери безпеки (наприклад, акцент на культурних, а не політичних складових), з іншого боку — одна з помітних тенденцій сучасного світу. Крім того, зі зниженням ролі держави зменшується роль силових структур у вирішенні зовнішніх і внутрішніх конфліктів.

Впродовж століття наука пройшла шлях від вивчення безлічі окремих ризиків і ризикогенних ситуацій до розуміння того, що власне суспільство є генератором ризиків. Помітний внесок у вивчення цієї проблеми внесли роботи О. Амоша, О. Білоруса, О. Власюк, З. Герасимчука, В. Гошовської, І. Гнібиденко, Є. Лібанової, О. Новікова, З. Біктімової, А. Прохожева, В. Серебряннікова, Г. Сілласте, А. Хлопева та інших. Зауважимо, що в нашій країні інтерес до проблем безпеки та ризику зріс після Чорнобильської аварії. Дослідження в межах різних дисциплін наслідків цієї техногенної катастрофи можна розглядати в якості перших досліджень регіональних, національних та міжнародних техногенних ризиків.

Впродовж двох останніх десятиліть минулого століття Н. Луманом, Е. Гідденсом й У. Беком були запропоновані оригінальні концепції суспільства ризику.

Так, теорія ризику Н. Лумана безпосередньо пов'язана з критикою раціональності сучасного суспільства. Характерною рисою постсучасного

суспільства, за Н. Луманом, є не стільки необхідність створення умов стабільного існування, скільки інтерес до крайніх, навіть неймовірних альтернатив, які руйнують умови суспільного консенсусу і підривають основи соціальної комунікації. У цій ситуації, згідно теорії Н. Лумана, суспільству потрібні компетентні експерти, які зможуть допомогти йому підтримувати стан «нормальності» [6].

У свою чергу Е. Гідденс показав, що будь-яка трансформація структурних елементів соціуму породжує загрози і небезпеки, в тому числі загрози насилля над людиною, внаслідок як індустріалізації військових конфліктів, так і загрози виникнення почуття безцільності, безглуздості людського існування. Інакше кажучи, хочемо ми цього чи ні, але сучасне суспільство ризикогенне, і навіть бездіяльність людей чи окремої людини загрожує ризиком. Сучасний світ, на його думку, структурується головним чином ризиками, створеними людиною, і для них характерні деякі особливості: сучасні ризики обумовлені як глобалізацією, так і взаємозв'язком і взаємообумовленістю локальних і глобальних подій; інституціоналізуються середовища ризиків, а сучасне суспільство перенасичується знаннями про ризики. На відміну від Н. Лумана, Е. Гідденс, навпаки, наполягає на обмеженості експертного знання як інструменті елімінування ризиків у соціетальних системах.

Крім того, Е. Гідденс ввів поняття «роз'єднання», тобто вилучення соціальних відносин з поточного контексту і їх включення в контекст глобальний: «Незбагненно зростаюча взаємозалежність повсякденних рішень і глобальних наслідків є ключовим пунктом нового порядку денного» [4, с. 108].

Згідно У. Беку, ризики постійно продукуються суспільством, причому це виробництво легітимне, здійснюване у всіх сферах життєдіяльності суспільства — економічній, політичній, соціальній і пов'язане з прийняттям рішень. Від доіндустріальних природних лих ризик відрізняється тим, що його витoki слід шукати в рішеннях, які приймаються індивідами, цілими організаціями і політичними групами [2, с. 162]. На думку У. Бека, якщо ідеалом минулих епох була рівність, то ідеал суспільства ризику — безпека.

Інакше кажучи, в сучасному суспільстві залишаються актуальними і значущими як повсякденне, так і експертне знання, які самі по собі породжують ризики, пов'язані з діяльністю людей і прийнятими ними рішеннями. З часів Бекона і Декарта відповідно до класичних канонів наукове, експертне знання розглядалося як альтернатива повсякденному знанню або здоровому глузду. Як відомо, Е. Гуссерль ініціював інтерес до повсякденного знання, зазначивши його роль у розвитку суспільства. Задамо собі питання, чи не породжується скептицизм у сучасних студентів щодо ролі наукового знання у вирішенні повсякденних, локальних проблем недооцінкою ролі повсякденного знання як у створенні ризиків, так і в їх подоланні?

Як відомо, сучасна вища освіта зобов'язана своїм розвитком класичній парадигмі, за Т. Куном, або раціональності — за В. С. Стюпіним, ідеалом яких виступають точні та природничі науки, що поставили наукове знання на вищий щабель п'єдесталу.

Саме ця парадигма визначила сучасну дидактику вищої школи, для якої характерні кілька важливих особливостей. Наприклад, принципова дисциплінарна диференціація сучасних університетів, в основі якої покладена ключова ідея класичної парадигми, що припускає, що з безлічі знань — елементів, отриманих в межах різних дисциплін, студент може завжди відтворити єдину цілісну систему знань про світ і себе, оскільки згідно класичної раціональності чи класичної парадигми — об'єкти дослідження розглядаються як прості системи, сумарні властивості частин яких вичерпно визначають властивості цілого.

Крім того, в системі сучасної освіти як і раніше акцент робиться на структурних характеристиках явищ і на їх взаємовпливах, на чому наполегає класична раціональність, а не на процесуальній складовій цих явищ, їх просторовій і тимчасовій визначеності.

Відзначимо також те, що модерністська або позитивістська методологія висуває вимоги безсуб'єктності наукового пізнання. Всяке привнесення особливостей суб'єкта в процес і результат пізнання розглядається в класичній парадигмі як замах на об'єктивність, а пояснення і опис відповідно до неї покликані включати тільки характеристики об'єкта без посилення на ціннісно-цільові установки дослідника і особливості засобів і операцій діяльності. Тому суб'єкт пізнання повинен винести самого себе за межі пізнавального процесу. Цей класичний імператив вимагає від вченого і практика неможливого.

Сучасний інтерес до критики природничо-наукової парадигми пов'язаний з виявленням того, що саме заважає формуванню установки на впровадження результатів наукових пошуків у реальну практичну діяльність людей. Для вищої освіти — це питання затребуваності її випускників у суспільстві. Ідеалом класичного мислення є пошук універсальних наукових засобів оптимізації діяльності, які абстраговані від подробиць; єдиної істини (стверджується теза, що з двох альтернативних теоретичних описів однієї і тієї ж сфери досвіду істинним може бути тільки один), а також єдиних наукових методів для всіх галузей наукового знання. Ці вимоги, зведені класичним природознавством, а як наслідок — і класичною освітою — в певний канон, насправді ніяк не відбивалися ні на реальному розмаїтті світу, ні на різноманітті засобів його осягнення і сприйняття на рівні здорового глузду.

Таким чином, основними принципами класичної парадигми є монізм, фундаменталізм, елементаризм, редукціонізм, лінійність і статичність. В університетській освіті ці вимоги призводять до розуміння та інтерпретації людини як механічного об'єкта і принижують значення унікального особистісного знання. Ігнорування проявів неповторного, унікального в процесі навчання породжує у фахівців нечутливість та ігнорування своєрідності навколишнього світу і орієнтує на односпрямовані монофункціональні управлінські рішення, що ігнорують повсякденний досвід.

Як відомо, з кінця ХХ століття утверджується нова, постнекласична раціональність або постнекласична парадигма, яка звернена до вивчення складних явищ і об'єктів, в ході розвитку яких відбувається перехід від

саморегуляції до саморозвитку на основі цільової причинності. У поле зору потрапляють не тільки зовнішні, але й внутрішні простір і час. Згідно з цією парадигмою діяльність суб'єкта не є зовнішнім чинником по відношенню до системи, а включається до неї, незворотно змінюючи щоразу поле її можливих станів і спектр можливих сценаріїв розвитку системи. Звідси стираються грані між штучним і природним розвитком системи, і будь-яке штучне виступає як варіант природного. Сучасне постмодерністське наукове мислення приділяє якнайбільше уваги унікальним явищам буття. Об'єктом дослідження все частіше стає випадкове, одиничне, унікальне, контекстне.

У відповідності з ідеалами і нормами постнекласичної науки важливого значення набувають міждисциплінарні дослідження та дослідження можливих сценаріїв розвитку «людинорозмірних» систем в точках біфуркації. В. С. Стьопін особливо підкреслює, що в процесі дослідження та практичного засвоєння таких «людинорозмірних систем» особливу роль починають відігравати знання заборон на деякі стратегії взаємодії, що містять в собі катастрофічні наслідки для людини [9]. Звідси виникає необхідність експлікації зв'язків фундаментальних внутрішньонаукових цінностей (пошук істини, зростання знань) з позанауковими повсякденними цінностями загальносоціального характеру і соціальної експертизи дослідницьких програм і проєктів. Методологія постнекласичної науки сприяє, на думку В. С. Стьопіна, стиранню кордонів між природознавством, технічними та соціально-гуманітарними науками і благотворно впливає на обмін методами і концептуальними засобами між ними з урахуванням їх прямих і зворотних зв'язків. Крім того, в межах постнекласичної парадигми фундаментальні та прикладні дослідження часто виступають як компоненти єдиного комплексу з прямими і зворотними зв'язками, а фундаментальні відкриття в явному вигляді дають спектр технологічних наслідків, що мають прямий вихід до нових технологій. Інакше кажучи, для сучасного постмодернізму характерні інтеграцізм, холізм, поліфундаментальність, додатковість, нестаціонарність, синергізм.

Звернення постнекласичної, постмодерністської парадигми до вихідного принципу багатоманітності, плюралізму замість монізму мають принципове значення для розуміння сучасної класичної університетської освіти, що поєднує різноманіття дисциплінарних картин світу з їх єдністю і взаємозалежністю. Зазначимо, що останніми роками багатотехнічні та галузеві вузи йдуть по шляху перетворення в університети, інтегруючи у внутрішню структуру, насамперед, гуманітарні факультети і спеціальності. Така тенденція відображує певною мірою сучасну взаємозумовленість розвитку природно-наукового і гуманітарного знання.

Важливо підкреслити, що категорія контекстності, винесена нами в назву нашої статті, стає однією з провідних методологічних категорій постнекласичної парадигми, змінюючи теоретико-методологічний набір інструментів наукових, особливо соціогуманітарних досліджень. Пошук універсальних категорій і універсальних моделей, придатних для будь-якої країни незалежно від її соціально-історичної своєрідності, сьогодні в

соціогуманітарному знанні визнаний неадекватним і, по суті справи, відкидається (Ш. Айзенштадт, Х. Новотний). Саме локальність, конкретика наповнюють наукові моделі реальним змістом, дозволяють застосовувати їх в аналізі емпіричного матеріалу.

У цілому, контекстність означає, що всяка подія, явище, процес необхідно аналізувати в межах культурно-історичного середовища, яке породило це явище / процес, інакше кажучи, контекстність виступає як потенційна повнота будь-якого об'єкта, явища, процесу.

Важливо підкреслити, що контекстний (контекстуальний) підхід дозволяє зв'язати «зовнішньозадані», нормативні форми діяльності, яким навчають в тому числі й у вузі з їх конкретним смислом (слів і вчинків, соціальних ролей і відносин) в конкретній ситуації спілкування і діяльності, поєднуючи, здавалося б, несумісні протилежності: жорсткість норм і гнучкість рольової поведінки індивіда, традиціоналізм і високу сприйнятливість до інновацій.

Контекстуальні відносини завжди мають двосторонню динаміку, тобто активно формуються двома сторонами процесу, виключаючи будь-які дихотомічні протиставлення. Справжня реальність не знає протиставлення суб'єкта та об'єкта, чіткого поділу на «те» і «це». Амбівалентність єдиного, загального і одиничного, унікального, своєрідного проявляється в тім, що в бінарній композиції світу його структурні одиниці не розчинені одна в одній, але й не стикаються одне з одним. Це такий стан універсуму, при якому суб'єкт укладений в об'єкті, і навпаки, при якому принципово можлива одночасність, когерентність різноманіття. Виокремлення та осмислення контексту представляє собою взаємно опосередкований процес: смисли здобуваються на межах контексту через його постійне уточнення.

Контекстність, як методологічний принцип, стала одним з ключових принципів осягнення багатовимірної і різноякісної реальності поряд з принципом детермінізму. Як методологічний принцип, контекстуалізм створює якесь проблемне смислове поле, що формується завдяки комунікативному потенціалу контексту і несе в собі можливість відгуку, спілкування, діалогу.

М. С. Розін вказує на доцільність виділення контекстного інтелекту, чи інакше — здатність застосовування наявних знань до ситуацій з реального життя (як мудрість). Постулат контекстності, згідно М. С. Розіну, припускає, що мислення не автономне, а подібно до мови і мовлення має різні контексти. Контекстом мислення можна вважати ту форму життя або діяльності, які зливаються і переплітаються з мисленням, сприяючи його подальшому розвитку [7].

Поняття контекстної освіти введене в науковий обіг А. А. Вербицьким в кінці 90-х років минулого століття. А. А. Вербицький, визначаючи контекстну освіту як концептуальну основу інтеграції різних видів діяльності студентів (навчальної, наукової, практичної), вказує на необхідність подолання відриву теоретичних знань від практичних [3]. Традиційно студенти засвоюють через масив навчальної інформації те, що напрацьоване інши-

ми, отримане в результаті суспільно-історичної практики людства, вони беруть готове з комори соціального досвіду. У цьому випадку студенту нав'язують цілі засвоєння кимось здобутих знань, і навчальна інформація втрачає для нього особистісний сенс. Передача соціального досвіду через спеціальні семіотичні засоби — тексти, знакові системи призводить до «заміщення» реальної дійсності для конкретної людини, відрив її від власного просторово-часового контексту. Для постіндустріального суспільства ця традиційна навчальна схема стає занадто вузькою і призводить до цілої ланки протиріч, які неможливо усунути в межах традиційної технології. Перш за все, на наш погляд, позаконтекстність сучасної системи вищої освіти призводить до неготовності випускників класичних університетів, у тому числі соціогуманітарного профілю, до вирішення конкретних економічних, політичних, релігійних, культурних, міжетнічних, соціальних і психологічних проблем; тривалої адаптації в професійній сфері; труднощів пошуку робочих місць, які забезпечують закріплення отриманих знань у реальній практиці.

В цілому підтримуючи ідеї А. А. Вербицького, ми посилаємося на те, що в його підході реалізується дидактична або внутрішня контекстуальність вищої освіти.

Пропонований нами підхід, насамперед, орієнтований на зовнішню просторово-часову контекстуальність університетської освіти. Така контекстуальність, на наш погляд, в першу чергу, покликана зменшити ризики становлення особистого професіоналізму і професійного самовизначення.

Спробуємо розкрити цю тезу. В сьогоднішні ми стикаємося з тим, що дипломи в умовах нестабільного ринку праці найчастіше використовуються скоріше як документ про вищу освіту, аніж як документ про професійну підготовку. Нагадаємо, що в умовах індустріалізації у XX столітті особливого значення набув розвиток високоурбанізованих середовищ, міст-гігантів. У сучасних умовах інформаційного суспільства колишні міста-гіганти втрачають багато видів виробництв через появу нових технологій, так і через різні політичні процеси. Однак університетська освіта і сформовані традиції як і раніше пов'язуються з працевлаштуванням випускників у великих містах або столицях, оголюючи периферію (села і малі міста), породжуючи соціальну ексклюзію недавніх студентів, які заради облаштування у великих містах готові відмовитися від використання отриманої спеціальності. Нерідко це пов'язано з недооцінкою можливостей низькоурбанізованих середовищ для становлення професіоналізму. Але надії випускників університету на кращі перспективи у високоурбанізованих середовищах пов'язані не тільки з привабливістю їх інфраструктури, а й як нам представляється, з неповною готовністю випускників до вирішення професійних завдань в конкретних соціальних контекстах. Безумовно, процес адаптації поза масовим професійним середовищем підвищує ризики помилок і вимог до особистої відповідальності. Низькоурбанізовані середовища в наш час стають тим контекстом, який необхідно враховувати класичним університетам. Адже саме населення сільської місцевості та малих міст потребує насичення її професіоналами. І повернення студентів,

які проживали в ній, може бути пов'язано з якісно іншою, контекстно-орієнтованою підготовкою кадрів.

У цілому можна виділити кілька векторів розвитку контекстної освіти.

По-перше, забезпечення розуміння і знання студентами потенційних ризиків на мікрорівні в трансформаційному швидко мінливому сучасному суспільстві, що дозволить уникнути потенційних соціально-ексклюзивних процесів на індивідуальному рівні. Формування системи «я — контекст — професіонал» необхідне кожному студентові для власної самореалізації, для створення власної біографії професіонала, для отримання соціального статусу, для розширення рольового репертуару, що передбачає інтеграцію в соціум і просування по соціальних сходах в конкретному соціальному просторі. Ідентичність особистості, в тому числі етнічна, поселенський статус і соціальний статус батьків зумовлюють загальну форму адаптації молодого фахівця в професійному середовищі та інтеграцію в соціумі. Відсутність якогось елемента чи неможливість використання значущого соціального контексту може призвести до складнощів освоєння соціального середовища, до труднощів соціального зростання, і в кінцевому підсумку до соціальної ексклюзії професіонала. Інакше кажучи, контекстуальність освіти може мінімізувати ризики інтеграції у професійне і соціальне середовище в локальному, регіональному та національному масштабах.

По-друге, врахування особливостей ринку праці, що породжує нові загрози професіоналізму: загрози деградації, деформації, депрофесіоналізації, відхід з професії, пов'язані з неадекватністю вимог до якості професійних послуг, з превалюванням поточних запитів над перспективними. Контекстна освіта передбачає підготовку професіонала через множинність практик та їх контекстність в сформованому функціональному професійному середовищі, через орієнтацію на запити клієнта на основі формування професійної чутливості до клієнт-середовища або контексту ринку. Отже контекстність вищої освіти в сучасних умовах передбачає партнерство — рівність у науці й практиці.

По-третє, визнання факту, що кожне покоління живе в певному історичному часі, в певному політичному середовищі, у своєму соціальному контексті, і кожен історичний етап вимагає фахівців, які розуміють особливості нового соціального контексту і тих загроз, які він породжує. Соціальний контекст освіти задає орієнтири на нові послуги в професії, нові види діяльності та спеціалізації в професії відповідно до логіки розвитку науки і практики, забезпечує безпеку як на індивідуальному професійному локальному так і, в свою чергу, на регіональному національному та глобальному рівнях.

По-четверте, прийняття того, що особливістю сьогодення є зростання числа осіб, змушених ризикувати в умовах ускладнення і непередбачуваності соціальної реальності, вибирати зразки поведінки, які супроводжується ризиком, але сприяють самоактуалізації, самореалізації та самоствердженню особистості. Професійна поведінка, яка відхиляється від домінуючих в соціумі соціокультурних очікувань і норм, загальноприйнятих правил виконання соціальних ролей, стає одночасно як важливим

стимулом розвитку соціуму, так і умовою його криміналізації та глибокої поляризації суспільства.

По-п'яте, врахування взаємозв'язку і взаємозумовленості локальних і глобальних подій, повсякденних рішень і глобальних наслідків. Глобальна і національна безпека здебільшого ґрунтуються на механізмах соціальної безпеки внаслідок індивідуальної самоорганізації власного життя особистості і відходу від ризиків у конкретних регіональних умовах. Інакше кажучи, згідно з принципом глокальності у розвитку соціальних процесів і явищ паралельно з глобалізацією зростає роль локальних місцевостей, міст, районів, підвищується увага до місцевої самобутності. Глокалізація — це постійна взаємодія глобального і локального, спрямована на прискорення розвитку, гармонізацію суспільства.

Підводячи підсумки, можна відзначити існування суперечності між станом сучасного інформаційного суспільства, потенціалом якого виступають не стільки природні ресурси, скільки потенціал духовного, соціально-психологічного та інтелектуального розвитку людини, територіальних спільнот з одного боку, і, з іншого — недостатністю використання посткласичної наукової парадигми для ідентифікації унікальних, статистично незначущих чинників, які визначають соціогуманітарну безпеку, соціальні ризики, що становить загрози для особистості, спільнот і держави в цілому, а також для організаційно-методичного забезпечення підготовки регіональних кадрів у класичному університеті в нових соціальних умовах.

У цьому зв'язку, на наш погляд, особливого значення набувають:

- концептуалізація і емпіричне обґрунтування в межах постнекласичної наукової парадигми феномена соціогуманітарної і міжнародної безпеки; його відображення в змісті і методах навчання у вищих навчальних закладах як основи для переходу від звичайних універсалістських знань до контекстного навчання, спрямованого на вивчення і вирішення локальних соціогуманітарних проблем регіону, на посилення впливу класичного університету в підвищенні особистої безпеки громадян та територіальних спільнот;

- розробка на теоретичному та емпіричному рівні поняття «соціогуманітарна безпека» на прикладі мультикультурного регіону та моделі соціогуманітарної регіональної, національної і міжнародної безпеки на основі постнекласичної методології; визначення сутності та змісту системи соціальних ризиків і ризикогенних чинників прикордонних регіонів, характеру та спрямованості їх впливу на соціогуманітарну регіональну, національну і міжнародну безпеку;

- опис в адекватних наукових категоріях особливостей соціального потенціалу низькоурбанізованого середовища, виявлення механізмів і закономірностей функціонування низькоурбанізованого середовища та представлення системи його соціогуманітарних ризиків; представлення структурного аналізу соціогуманітарних ризиків щодо суспільства в цілому, а також окремих територіальних спільнот, системи ситуацій ризику, що виявляють риси загального і специфічного стану соціуму і адекватних методів адаптації та соціальної реабілітації окремих людей та територіаль-

них спільнот, що перебувають у важкій життєвій ситуації у прикордонних регіонах;

- виявлення особливостей формування системного мислення і механізмів конструювання суб'єктами управлінської діяльності соціального простору низькоурбанізованих середовищ; опис особливостей розвитку особистості в полілінгвальному оточенні і особливостей пізнавальних процесів, які супроводжують полілінгвальну мовну діяльність, уявлення, уяви, які по-новому постають в умовах полілінгвізму;

- розробка моделі та соціально-психологічної технології створення етнокультурного міфотворчого простору самосвідомості особистості в поліетнічному регіоні і представлення моделі потенціалу соціальної безпеки особи, соціально-територіальних спільнот і держави в цілому, можливостей і способів відновлення соціального статусу низькоурбанізованого середовища;

- розробка концепції модернізації навчального процесу в регіональному класичному університеті та підготовка ним фахівців (магістрів) вищої кваліфікації, спрямована на розвиток регіональних мультикультуральних спільнот та реабілітацію соціального середовища малих міст і сіл в умовах постіндустріального інформаційного суспільства на основі постнекласичної парадигми;

- формування дидактичних перспектив контекстуального за змістом навчального процесу для відображення в навчальних програмах не тільки універсальних законів і закономірностей, а й методів і технологій діагностики унікальних, специфічних, просторово-часових особливостей розвитку соціальних об'єктів, що мають регіональне та загальнонаціональне значення.

Національна реформа вищої освіти, як і раніше, будується на класичній парадигмі, спрямована на пошук універсальних законів розвитку природи і суспільства, що визнає можливість розкладання будь-якого явища на окремі частини (елементи), що сприяло впродовж століть розвитку класичної урочно-лекційної системи і відносній уніфікації навчальних планів і програм у споріднених університетах, не враховуючи локального контексту, як з погляду соціальних реалій, так і з погляду особливостей науково-педагогічного потенціалу університетів.

Система вищої освіти бере активну участь у формуванні управлінців, політичної та освітньої еліти країни. Однак соціальний інститут освіти в умовах зниження ролі держави і силових структур у забезпеченні громадського порядку поки не взяв на себе відповідальність за особисту і національну безпеку за допомогою надання адекватних за часом і місцем освітніх послуг у формуванні територіальних еліт, збереженні інтелектуального потенціалу регіону, і головне, міжкультурній толерантності в умовах громадянського суспільства.

Список використаної літератури

1. Бауман З. *Текущая современность* / З. Бауман; Пер. с англ. С. А. Комарова; Под ред. Ю. В. Асочакова. — СПб. [и др.]: Питер, 2008. — 240 с.

2. Бек У. Общество риска. На пути к другому модерну / У. Бек; Пер. с нем. В. Седельника, Н. Федоровой; Послесл. А. Филиппова. — М.: Прогресс-Традиция, 2000. — 384 с.
3. Вербицкий А. А. Компетентностный подход и теория контекстного обучения / А. А. Вербицкий. — М.: ИЦ ПКПС, 2004. — 84 с.
4. Гидденс Э. Ускользающий мир. Как глобализация меняет нашу жизнь / Э. Гидденс. — М.: Весь мир, 2004. — 120 с.
5. Лисицына Е. А. Контекстуальность как внутренняя форма японской культуры: Автореф. ... канд. философ. наук / Е. А. Лисицына. — Томск, 2002. — 18 с.
6. Луман Н. Глобализация мирового сообщества: как следует системно понимать современное общество / Н. Луман // Социология на пороге XXI века: новые направления исследований. — М.: Интеллект, 1988. — С. 95-109.
7. Розин В. М. Контекстное, полифоническое мышление — перспектива XXI века / В. М. Розин // ОНС. — 1996. — № 5. — С. 120-129.
8. Следзевский И. В. Мультикультурализм: хрупкий баланс между интеграцией и дезинтеграцией многокультурного гражданского общества / И. В. Следзевский // Общественные науки и современность. — 2013. — № 2. — С. 123-137.
9. Степин В. С. Научная рациональность в техногенное культуре: типы и историческая рациональность / В. С. Степин. — Вопросы философии. — 2012. — № 5.
10. Стратегия национальной безопасности Украины: Указ Президента Украины от 12.02.2007 г. № 105 // Официальный вестник Украины. — 2007. — № 11. — Ст. 389.
11. Яницкий О. Н. Социология риска: ключевые идеи / О. Н. Яницкий // Мир России. — 2003. — Т. 12, № 1. — С. 3-35.
12. Townsend P. The international analysis of poverty. — New York: Harvester Wheatsheaf, 1993.

Стаття надійшла до редакції 06.11.2013

И. Н. Коваль

кафедра международных отношений ОНУ имени И. И. Мечникова
ул. Дворянская, 2, Одесса, 65082, Украина

В. И. Подшивалкина

кафедра социальной и прикладной психологии ОНУ имени И. И. Мечникова
к. 80, ул. Дворянская, 2, Одесса-58, 65058, Украина

Т. Е. Мосийчук

кафедра социологии ОНУ имени И. И. Мечникова
к. 40, Французский бул., 24/26, Одесса-58, 65058, Украина

**КОНТЕКСТНОСТЬ ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ КАК ФАКТОР
ГУМАНИТАРНОЙ И МЕЖДУНАРОДНОЙ БЕЗОПАСНОСТИ:
К ПОСТАНОВКЕ ПРОБЛЕМЫ**

Резюме

В статье рассмотрены проблемы высшего образования в классических университетах, связанные с рисками и опасностями современного информационного общества и сменой научных парадигм. Показана роль не только внутренних, но и внешних контекстов в реформировании высшего образования в Украине. Намечены пути междисциплинарного исследования проблем социогуманитарной и международной безопасности.

Ключевые слова: высшее образование, постиндустриальное общество, научная парадигма, социогуманитарные риски, опасности.

I. Koval

Department of International Relations
Odessa I. I. Mechnikov National University
2 Dvoryanskaya str., Odessa, 65082, Ukraine

V. Podshyvalkina

Department of Social and Applied Psychology
Odessa I. I. Mechnikov National University
r. 80, 2 Dvoryanskaya str., Odessa, 65082, Ukraine

T. Mosychuk

Department of sociology
Odessa I. I. Mechnikov National University
r. 40, French Bul., 24/26, Odessa-58, 65058, Ukraine

**THE CONTEXTUALITY OF HIGER EDUCATION AS A FACTOR
OF HUMANITARIAN AND INTERNATIONAL SECURITY:
FORMULIZATION OF THE PROBLEM**

Summary

In this article the problems of higher education in classical universities, which are determined by the risks and dangers of the modern information society and by the change of research paradigms, are analyzed. The role of internal and external contexts of modern higher education reform are shown. The ways of interdisciplinary research of socio-humanitarian and international security problems are designated.

Key words: higher education, post-industrial society, the scientific paradigm, socio-humanitarian risks, dangers.